

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Demografické změny na základě studia matrik.

Případová studie - farnost Praha-Vyšehrad

Tomáš Stejskal

© 2015 ČZU v Praze

Abstrakt

Souhrn

Bakalářská práce je zaměřena na vývoj narozených, oddaných a zemřelých ve farnosti Praha – Vyšehrad ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století. Sledována byla z matrik také příjmení, křestní jména a povolání obyvatel. První část práce je teoretická a zabývá se historií matrik a jejich dělením. Jako další je v teoretické části popsána historie Vyšehradu a vyšehradský hřbitov včetně Slavína. Poté následuje historie příjmení a jejich dělení podle vzniku. Vlastní výzkum sleduje vývoj demografických změn, povolání, křestní jména a příjmení podle matričních knih, které jsou k dispozici naskenované online nebo hmotně v Archivu hlavního města Prahy.

Klíčová slova: matriky, demografie, sňatečnost, porodnost, úmrtnost, příjmení, křestní jména, povolání, Vyšehrad

Úvod

Téma bakalářské práce se věnuje demografickému vývoji farnosti na pražském Vyšehradě ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století. Práce je první svého druhu pro tuto obec, jelikož ještě nikdo nesledoval demograficky vývoj z matrik farnosti sv. Petra a Pavla. Matriky byly vedeny již od 17. století, ale pouze latinsky. Z tohoto důvodu jsou zkoumány matriční knihy až od druhé poloviny 19. století. I tak byl výzkum matrik velmi časově náročný z důvodu znalosti základů paleografie.

Na začátku teoretické části nalezneme historii matrik na našem území, jejich historii a základní dělení na římskokatolické, evangelické, vojenské, civilní a židovské. Jako další následuje Vyšehrad, jeho bohatá historie, hřbitov a známý Slavín. Také je zmíněn demografický vývoj Vyšehradu mezi lety 1850 – 1970. Poslední část teoretické části se věnuje historii příjmení a dělení podle jejich vzniku.

Poté již následuje vlastní výzkum, ve kterém jsou sledovány matriční knihy narozených, oddaných a zemřelých osob, které žily na Vyšehradě v 19. a 20. století. Z nich jsou zkoumány různé demografické údaje. Jako další jsou sledována příjmení, která se vyskytovala v daném období na Vyšehradě a jsou přehledně utříděna do kategorií, které jsou stanovené v teoretické části.

Vyšehrad jsem si nevybral jen proto, že zde žiji, ale také kvůli bohaté vyšehradské historii a jeho celkovému významu pro Prahu a celou Českou republiku. Jedním z nejdůležitějších důvodů, proč jsem si toto téma vybral, je také digitální dostupnost matričních knih, o čemž jsem se dozvěděl v předmětu, který se nazývá Příbuzenské systémy. Téma jsem si také vybral, protože mě bavilo bádání v matrikách a zjišťování nových informací. Jelikož Vyšehrad byl jednou z menších pražských částí, počet obyvatel nebyl příliš veliký a tak se zdál ideální pro dané zpracování.

Cíl a metodika

Cílem práce byl výzkum četnosti příjmení, vývoj narozených, oddaných a zemřelých v jednotlivých letech, kdy pro ně byly vedeny jednotlivé matriční knihy. U matrik narozených byly sledovány roky narozených, počet narozených dle pohlaví, počet narozených dvojčat a mrtvě narozených dětí. V matrikách (či knihách) oddaných byl zkoumán počet svateb v jednotlivých letech a měsících, které byly nejčastěji voleny pro konání sňatku. Matriky zemřelých poskytují informace o počtu úmrtí v jednotlivých letech, počet zemřelých podle věku, příčiny úmrtí, náboženského vyznání zemřelých a jejich rodinný stav. Samostatná podkapitola se věnuje povoláním a řemeslům, které vykonávali muži a ženy žijící na Vyšehradě.

Zmíněné informace byly zkoumány na základě studia online dostupných naskenovaných matrik, na oficiálních stránkách Archivu hlavního města Prahy. Pražské matriky byly postupně skenovány a zpřístupňovány online v posledních 5 letech.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část práce byla zpracována pomocí metody kvantitativního výzkumu, konkrétně pomocí studia dokumentů. Zdrojem byla literatura, která se věnuje matrikám, příjmením a pražskému Vyšehradu. Kvantitativní výzkum jako takový byl zvolen díky své vysoké reliabilitě – spolehlivosti informací.

Kvalitativní výzkum byl proveden metodou případové studie. Výzkum byl aplikován na jednu konkrétní farnost a to farnost sv. Petra a Pavla na pražském Vyšehradě. Pro tuto farnost byly zkoumány jednotlivé matriční knihy. Informace byly čerpány z oficiálních dokumentů (církevních matričních knih) a odborné literatury.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo nastínit demografický vývoj pražského Vyšehradu ve druhé polovině 19. století a začátkem 20. století. Dané údaje byly zkoumány díky již v práci zmíněným matričním knihám. Jednalo se o knihy narozených, oddaných a zemřelých. Všechny sledované matriční knihy jsou nejen v digitální podobě, ale také v hmotné a to v Archivu hlavního města Prahy.

Ze zkoumaných zápisů v knihách narozených lze zpozorovat, že nejvíce dětí a to celkem 1901 se narodilo v období mezi lety 1898 – 1911, což bylo nejdelší zkoumané období. V tomto období také při porodu nejvíce dětí zemřelo. Mrtvě narozených dětí bylo 43, pouze o 5 méně dětí se narodilo mrtvých v letech 1876 – 1886. Celkově nejméně dětí se narodilo mezi lety 1865 – 1875, konkrétně 1293. Za celé sledované období (1865 – 1911) se narodilo celkem 17 dvojčat. Z pohledu na celé období je také vidět, že se rodilo více chlapců než děvčat.

Nejvyšší počet svateb se konal v roce 1897, kdy se vzalo celkem 62 párů. Ze zkoumaného období 1868 – 1920 vyplývá, že se lidé brali nejvíce v měsíci únoru, kdy uzavřelo sňatek rovných 400 párů a poté v listopadu, kdy před oltářem stanulo 358 snoubenců. Naproti tomu v březnu a prosinci se konalo pouze 50 z celkového počtu 2218 sňatků.

Knihy zemřelých byly zkoumány pouze dvě. Nejvyšší počet mrtvých nalezneme v první z nich, v období mezi lety 1865 – 1888, kdy v roce 1878 zahynulo 131 osob. Nejnižší počet zemřelých byl zjištěn v roce 1898, kdy je v knize zaznamenáno pouze 62 obyvatel. Nejčastější příčinou smrti se stal psotník, na který zemřelo necelých tisíc osob. Mezi další časté příčiny úmrtí lze zařadit tuberkulózu (souchotiny), zánět (zápal) plic či sešlost věkem. Umíraly zejména děti, které tvoří také největší počet zemřelých podle věku. Přes 50 % z celkového počtu mrtvých byly děti do 10 let.

Nejčastějším povoláním na Vyšehradě byl obuvník. Mezi další povolání, které si vybral větší počet obyvatel, patří nádeník, pekař/pecnář, truhlář nebo krejčí. Ženy, které se doma nestaraly o děti a domácnost, se stávaly zejména švadlenami nebo šičkami, případně ještě také služebnými.

Mezi nejčastější vyšehradská příjmení dané doby se řadí Beneš, Černý, Dvořák, Eliáš, Doležal, Čermák, Svoboda či Vaněk. Mezi nositele mužských nejčastějších křestních jmen se řadil Josef, Karel a Václav, naopak za nejvíce užívaná ženská jména byla považována Anna, Teresia (či Teresie) a Kateřina.

Vyšehrad byl vždy považován za specifický typ lokality a uzavřenou komunitu (což lze přikládat k významu hradeb a jejich oddělení od města) a tak se lidé velmi dobře znali a fungovali jako jednolitá společnost. Tyto znaky lze zpozorovat i dnes, jelikož stále Vyšehrad patří k menším pražským částem a lidé, kteří zde žijí, k sobě mají blíže, než v jiných částech Prahy.

Vybrané zdroje

BEDRNÍČEK, Pavel. Vyšehrad: tisíciletá sága. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2005, 173 s. ISBN 80-720-7548-9.

BENEŠ, Josef. O českých příjmeních. Vyd. 1. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1971, 355 s.

CHROMÝ, P., KULDOVÁ, S. Exkurze na hřbitov? Geografické rozhledy, roč. 15, č. 3, Kartografie Praha, 2006, Praha.

HÁSEK, Václav. Sborník učebních textů kurzu pro začínající rodopisce. V Praze: Česká genealogická a heraldická společnost, 2005. ISBN 80-239-7816-0.

HORNÍČEK, Ignác. Kniha o rodopisu. Vyškov na Moravě: F. Obzina, 1939, 301 str.

KALIBOVÁ, Květa. Úvod do demografie. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 52 s. ISBN 8024602229.

KNAPPOVÁ, Miloslava a Miloslava KNAPPOVÁ. Naše a cizí příjmení v současné češtině. Liberec: V. Tax Az Kort, 2002, 256 s. ISBN 80-238-8173-6.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Retrospektivní lexikon obcí československé socialistické republiky 1850-1970*

MOLDANOVÁ, Dobrava. Naše příjmení. Vyd. 2., upr. Praha: Agentura Pankrác, 2004, 229 s. ISBN 80-867-8103-8.

Ottův Slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí: J. Otto, Praha: 1890

TACHEZY, Jan. Vyšehrad. Vyd. 1. Praha : Pressfoto, 1985, 93 s.